

- Ivan Marković, 2012., Uvod u jezičnu morfologiju, Disput, Zagreb
Nives Opačić, 2007., Hrvatski jezični putokazi, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
Dragutin Raguž, 2010., Gramatika hrvatskoga jezika, vlastito izdanje, Zagreb
Josip Silić i Ivo Pranjković, ²2007., Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, ŠK, Zagreb
Petar Šimunović, 1997., Die Charakteristika der kroatischen Familiennamen, Folia onomastica Croatica, br. 6., 147. – 157.
Petar Šimunović, ³2006., Hrvatska prezimena, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb
Stjepko Težak i Stjepan Babić, ¹⁵2005., Gramatika hrvatskoga jezika, ŠK, Zagreb
Stjepko Težak, 1991., Hrvatski naš svagda(š)nji, ŠN, Zagreb
Sanja Vulić, 2010., Jezik Modruškoga urbara, Čakavska rič, god. 38., br. 1., str. 135. – 154.
Ivan Zoričić, 1998., Hrvatski u praksi, Zavičajna naklada Žakan Juri, Pula

Sažetak

Alen Orlić, Klasična gimnazija Zagreb, alen.orlic1@gmail.com
UDK 81'66'367.622, izvorni znanstveni rad
<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.10>
primljen 10. rujna 2021., prihvaćen za tisak 28. ožujka 2022.

Vocative of Male Surnames in Modern Croatian Language

The paper deals with the vocative singular of male surnames. This topic is not given much space in grammar books, although due to the diversity of vocative endings, speakers may find themselves in doubt about which vocative form to use. The paper gives a detailed overview of how normative manuals deal with this topic and presents the results of a comprehensive study of the use of vocative endings among the speakers of the Croatian language.

Keywords: vocative, surnames of males, communication situation

PITANJA I ODGOVORI

NA KRAJU VREMENA

Čitatelj S. P. iz Rijeke postavio nam je pitanje je li imenica *vremena* u svezi *na kraju vremena* u jednini ili u množini. Naša dugogodišnja suradnica Marija Znika odgovorila mu je na pitanje.

Čujemo li da će se što zbiti *na kraju vremena*, razumijevanje ovisi o naglasku na riječi *vrijeme*: *vrěmena* (G jd.) ili *vreměná* (G mn.). Je li riječ o *vremenu* ili *vremeni-*

ma? I može li imenica *vrijeme* uopće imati množinu?

Imenica *vrijeme* u svojem temeljnom značenju označuje neprekidno trajanje (prema Školskom rječniku hrvatskoga jezika, Zagreb, IHJJ i ŠK, 2012.), beskonačni kontinuum procesa postojanja i zbivanja koji se pojavljuju u jednoznačno neobrativu slijedu – od prošlosti preko sadašnjosti u budućnost. Za Hrvatsku je enciklopediju *vrijeme* neprekidni slijed promjena u kojem se trenutci ili

njihove transformacije mogu zamisliti kao neprekidni niz oblika koji jedan drugoga potire, tako da se formira tijek različitih konfiguracija i brzina koji sadrži mogućnosti novoga i nepredvidivoga (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, LZ Miroslav Krleža, 2021., Pristupljeno 10. 1. 2022.). Kao jedna od dimenzija univerzuma (Hrvatski enciklopedijski rječnik, Zagreb, NL, 2002.) vrijeme je apstraktna imenica, stoga i nebrojiva i po tome stoji u jednini te ne može imati množinskih oblika. U tom značenju spomenuti izraz *na kraju vremena* razumijeva se kao jedno vrijeme i njegov kraj pa bi se izgovaralo na *krāju vrēmena*. Ali vrijeme nema kraja jer nije fizička veličina.

No, imenica *vrijeme* može se upotrijebiti u kojemu od svojih drugotnih, suženih značenja, npr. u značenju ‘odsječka određena trajanja’, koji kao fizikalne veličine mogu biti podložne mjerenjima i njihova je dužina onda izraziva jedinicama vremenske mjere, npr. satima, minutama ili još manjim jedinicama. U rečenici *Pješačio je dva sata*. – *sat* je jedna od uobičajenih jedinica za izražavanje trajanja vremena pa se imenica vrijeme kao zalihosna može u komunikaciji izostaviti. U razgovornom jeziku možemo čuti: *Nemam vremena*. Možemo li uopće imati ili nemati vremena ako rabimo imenicu vrijeme u njezinu temeljnom značenju? *Vremenom* se u njegovu temeljnom značenju ne može raspolagati, kao npr. novcem u njegovu pojavnom obliku – novčanicama ili kovanicama. Ono opstoji neovisno o nama. Pojam vremena ovisi o spacijalnom vremenskom okviru promatrača, o našoj spacijalnoj konceptualizaciji jer se, iako je apstraktan pojam, konceptualizira u ljudskom umu u nazivima prostora.

Ono čime možemo raspolagati jest vrijeme u svojim odsječcima ograničena trajanja. *Nemam vremena*. – razumijemo kao nemam slobodna nikakva odsječka vremena koje bih

mogao posvetiti onome što drugi od mene traže, npr.: *Nemam vremena za kavu jer moram napisati izvješće o radu*.

Odsječci vremena mogu biti različite veličine i različito utemeljeni. Evo nekih primjera.

Ljudsko vrijeme – vrijeme života jedne osobe
Vrijeme gladi, ratova, oskudica... može označavati slijed zbivanja ili proceduralnih koraka složenih u vremenskom slijedu često povezanih uzročnim odnosima među jedinicama.

Astronomi govore o *svjetlosnim godinama* pri govoru o udaljenosti nekoga nebeskog tijela od Zemlje, prostornu udaljenost izražavaju jedinicama vremenske mjere.

Vrijeme je naziv u *meteorologiji*: lijepo vrijeme, prohladno vrijeme, oblačno vrijeme ...

U jezikoslovlju vrijeme je naziv za jednu od glagolskih gramatičkih kategorija – *tempus*. *Vrijeme* je u *fiziци* mjerljivo u svojim odsječcima, a u modernim fizikalnim teorijama vrijeme se ne kvantificira (Wikipedija).

Vrijeme u Bibliji može se protezati od postanka svijeta (apsolutno shvaćeno vrijeme) ili obuhvaćati pojedino ograničeno razdoblje (vrijeme kralja Ahaba), što je vrijeme u njegovu suženom značenju svedenom na odsječak mjerljiva vremenskoga tijeka. U nasumce izabranim tekstovima iz proroka Izaije, Daniela, Evanđelja po Marku, Pavlove poslanice Korinćanima nalaze se primjeri u kojima je imenica *vrijeme* različito upotrijebljena. Evo nekih potvrda:

Izaija 8,24: *U prvo vrijeme* on obescijeni zemlju Zebulunovu i zemlju Naftalijevu, al’ u *vrijeme posljednje* on će proslaviti Put uz more...

Izaija 13,22: *Vrijeme* se njegovo bliži, dani mu se neće produžiti!

Izaija 20,2: *U to vrijeme* reče Jahve po Izaiji...

Izaija 30,8: ... zapiši u knjigu da *vremenima budućim* svjedočanstvo ostane.

Izaija 38,1: U *ono se vrijeme* Ezekija razbolje nasmrtno.

Izaija 39,1: U *to vrijeme* posla babilonski kralj... pisma s darom Ezekiji...

Izaija 49,8: U *vrijeme milosti* ja ću te uslišiti, u dan spasa ja ću ti pomoći.

Daniel 11,14: U *to vrijeme* mnogi će se podići protiv kralja Juga.

Daniel 11,35: Od umnika neki će pasti, da se prokušaju, probrani, čisti do *vremena svršetka*, jer još nije došlo *određeno vrijeme*.

Daniel 11,40: U *vrijeme svršetka* kralj će se Juga zaratiti s njime.

Daniel 12,1: U *ono će vrijeme* ustati Mihael... Bit će *to vrijeme tjeskobe* kakve ne bijaše otkako je ljudi pa do *tog vremena*. U *ono vrijeme* tvoj će se narod spasiti...

Daniel 12,4: A ti, Daniele, ... zapečati ovu knjigu do *vremena svršetka*.

Daniel 12,7: Nakon *jednog vremena*, dva vremena, i *pola vremena* – kada dođe kraj rasulu snage svetoga naroda – sve će se to svršiti.

1. Pavlova poslanica Korinćanima 7,29-31: *Vrijeme je kratko*.

Evangelje po Marku 1,14-20: *Ispunilo se vrijeme*, približilo se kraljevstvo Božje.

Evangelje po Marku 3,20-21: U *ono vrijeme* dođe Isus u kuću...

Iz potvrda se razabire da se vrijeme u Bibliji upotrebljava pretežno u njegovu suženom značenju – kao doba, razdoblje, odsječak vremena određena trajanja. Prikladnim atributom (*to, ono, njegovo, prvo, posljednje... milosti, tjeskobe, svršetka*) to se vrijeme dodatno određuje i omeđuje. U prilog tome govori i potvrda u množinskom obliku: *u vremenima budućim*, kao i primjer: *Nakon jednog vremena, dva vremena, i pola vremena*.

Može se zaključiti da se imenica *vrijeme* u prvospomenutom primjeru iz biblijskog teksta *na kraju vremena* može razumijevati kao jedan vremenski odsječak i stoga može imati množinu i izgovarati s naglascima kakve ta imenica ima u genitivu množine, dakle s kratkouzlaznim naglaskom i zanaglasnom dužinom: *vremèná*. Tomu u prilog ide i kršćanska povijesna periodizacija koju je oko 400. godine definirao sv. Augustin u svojem spisu iz praktične teologije naslovljenom *De catechizandis rudibus* (Poučavanje neupućenih, Augustin, Aurelije, sv.; Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, LZ Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4614> Pristupljeno 11. 1. 2022.; Wikipedija, Augustine, On the Catechizing of the Uninstructed, chapter 22: Of the Six Ages of the World). Ta periodizacija obuhvaća šest doba, šest *razdoblja* – *razdoblje* pripada nestandardnim mjernim jedinicama vremena kao što su npr. *vijek, era, doba* – ovoga svijeta utemeljenih na događajima u šest dana Božjega stvaranja svijeta, od kojih svako razdoblje traje oko tisuću godina. Ideja o tisuću godina sadržana je Drugoj Petrovoj poslanici: *Jedno, ljubljeno, ne smetnite s uma: jedan je dan kod Gospodina kao tisuću godina, a tisuću godina kao jedan dan*. Podjela na šest razdoblja bila je proširena u srednjem vijeku sve do prosvjetiteljstva, dok podjela na sedam razdoblja obuhvaća i sedmi dan, dan odmora, razdoblje koje počinje s Isusom, a traje do posljednjega suda, tj. do vječnog mira u Bogu, *do kraja vremèná* (G mn.) ovoga svijeta, *do kraja vrèmena* (G jd.), *do svršetka*.

Marija Znika

marija.znika@gmail.com

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.11>